

DOI: <https://doi.org/10.34768/r1.2022.v482.01>

PROBLEMY I WYZWANIA WSPÓŁCZESNEJ EDUKACJI W ZMIENIAJĄCEJ SIĘ RZECZYWISTOŚCI SPOŁECZNEJ – WPROWADZENIE W PROBLEMATYKĘ

Zmiany towarzyszyły człowiekowi od zawsze. Są one nieodłącznym elementem ewolucji, rozwoju, postępu. Już Heraklit z Efezu twierdził, że „jedyną stałą rzeczą w życiu jest zmiana”. Ponowoczesne społeczeństwa w globalnym świecie funkcjonują w kontekście permanentnych zmian. Anthony Giddens uważa, że „rozwój nowoczesnych instytucji społecznych oraz ich ogólnosiątkowy zasięg stwarzają ludziom nieporównywalnie większe możliwości przeżycia bezpiecznego i przynoszącego satysfakcję życia niż w którymkolwiek z systemów przednowoczesnych. Nowoczesność ma jednak także mroczną stronę” (Giddens 2008, s. 5). Zagrożenia Giddens dostrzega w zagubieniu jednostki pomiędzy globalnymi aspiracjami nowoczesności a lokalnym wymiarem ludzkiej egzystencji, reorganizacji stosunków społecznych w kontekście społeczeństwa sieci, ciągłych, coraz to nowych wyzwań związanych z procesami marginalizacji, wykluczenia, różnicowania, rozbiciu zależności czasoprzestrzennej. Zmiany w świecie realnym i wirtualnym, przeobrażenia społeczne kreujące wśród coraz młodszych pokoleń konsumpcyjną „kulturę instant”, oderwanie życia od kontekstu czasu i konkretnego miejsca, brak oparcia w rodzinie i wspólnocie lokalnej, globalna sieć wyzwań, ale też i negatywnych zależności to tylko niektóre z kwestii często interpretowanych jako zagrożenia w coraz powszechniejszym dyskursie dotyczącym zmian i wynikających z nich wyzwań.

Zmiany w systemie edukacji, podobnie jak w innych podsystemach społecznych, są zjawiskiem naturalnym, zachodzącym od początku ich istnienia. Współczesność jednak – jak pisze Roman Schulz (1980, s. 13-14) – charakteryzuje ich wyjątkowo silne natężenie i wyjątkowo szeroki zakres. Stąd też problematyka zmian w ogóle i zmian edukacyjnych jako pewnego ich typu, cieszy się rosnącym zainteresowaniem zarówno wśród przedstawicieli różnorodnych dyscyplin naukowych, jak i wśród praktyków. To rosnące zainteresowanie zmianami w obszarze edukacji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej stało się szczególnie wyraźne w ostatnich dziesięcioleciach.

Transformacje polityczno-społeczne w Środkowo-Wschodniej części naszego kontynentu pociągnęły za sobą nie tylko przeobrażenia ekonomiczne, ale także ujawniły konieczność reform niemalże wszystkich sfer życia społecznego. Wśród najintensywniej reformowanych obszarów znalazł się system oświatowy, którego struktura i zasady funkcjonowania przez okres minionych dekad uległy i ciągle ulegają znaczącym przemianom. Obejmują one wszystkie poziomy edukacji – poczynając od szczebla elementarnego, a na szkolnictwie wyższym kończąc.

Kierując się przekonaniem, że zarówno dla Autorów, jak i Czytelników te niezwykle dynamiczne i głębokie przeobrażenia edukacji oraz ich wielorakie uwarunkowania stanowią obszary zainteresowań nie tylko w wymiarze naukowo – badawczym, ale także praktycznym, dokonaliśmy zestawienia wybranych tekstów, opatrując je wspólnym tytułem *Problemy i wyzwania współczesnej edukacji w zmieniającej się rzeczywistości społecznej*.

Zmiany społeczne w różnych obszarach i kontekstach stały się przedmiotem rozważań zarówno teoretyków, jak i praktyków związanych z edukacją.

Przedkładane w tym tomie teksty proponują Czytelnikom refleksje wpisujące się w dyskurs na temat zmian we współczesnej edukacji w szerokim tego słowa znaczeniu ujmowanych zarówno w kategoriach teoretycznych, jak i praktycznych. Niektóre teksty wykraczają poza perspektywę ściśle pedagogiczną i ukazują poruszaną problematykę z innego, może nieco szerszego punktu widzenia. Takie zestawienie tekstów było działaniem celowym, które wpisuje się w odpowiedź środowiska skupionego wokół edukacji na potrzebę widzenia tej ważnej aktywności człowieka i jej uwarunkowań w jak najszerszym kontekście.

Tom rozpoczyna artykuł *The Polish Police and its educational role in the context of changes in post-modern global society*. Autorzy podejmują zagadnienie funkcjonowania służb mundurowych w opartym na wiedzy ponowoczesnym społeczeństwie. Rekomendacje przedstawione przez Autorów a wynikające z wnikliwej analizy organizacyjnych i merytorycznych uwarunkowań zmian w obszarze pedagogizacji policji ukazują potrzebę dalszych działań na płaszczyźnie zarówno teoretycznej, jak i praktycznej. W opiniach przedstawionych w tekście potrzeba dalszego kreowania kultury pedagogicznej służb mundurowych jest obecna nie tylko wśród samych funkcjonariuszy, ale przede wszystkim wyrażana jest w oczekiwaniach różnych grup społecznych.

W kolejnym tekście zatytułowanym *Projecting the potential impact of covid-19 school closures in Poland and abroad on the students sense of security. Analysis of the phenomenon in the light of research in the literature on the subject* Autorka podejmuje bardzo aktualny i ważny temat zmian wy-

wołanych w systemie edukacji poprzez pandemię COVID-19. Potrzeba często niestandardowych działań zaskoczyła niemal wszystkich. Trudnościom organizacyjnym towarzyszył lęk i niepewność obecne zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów oraz ich rodziców. Autorka tekstu, odnosząc się do przeprowadzonych badań, porusza bardzo istotne zagadnienie poczucia bezpieczeństwa wśród uczniów. Zapewnienie poczucia bezpieczeństwa, nieodzownego warunku lepszego samopoczucia i dobrostanu uczniów, jawi się w prezentowanym tekście jako potrzeba, której realizacja staje się pilnym wyzwaniem stojącym przed realizatorami procesu edukacyjnego.

Autor artykułu zatytułowanego *Edukacja wielokulturowa wczoraj, międzykulturowa dziś, transkulturowa jutro*, kierując się coraz powszechniejszym przekonaniem o potrzebie zastąpienia edukacji wielokulturowej na edukację międzykulturową, w której akcentuje się transkulturowy charakter procesów wzajemnego uczenia się i wymiany idei, proponuje przyjrzenie się wybranym elementom programu Szkoły Dialogu. W tekście znajdziemy odwołanie do analiz ilościowej oraz jakościowej działań podjętych w Murowanej Goślinie. Na podstawie tych analiz Autor wykazuje efektywność opisywanych programów w budowaniu pozytywnych postaw młodzieży wobec miejsca zamieszkania oraz jej gotowość do podejmowania aktywności na rzecz lokalnej społeczności.

Tekst zatytułowany *Research thoughts on the education of reaching old age and the ageing process* koncentruje się wokół poznania opinii i wiedzy nauczycieli dotyczących starości i starzenia się. Na podstawie badań przeprowadzonych wśród nauczycieli szkół podstawowych województwa opolskiego Autorzy artykułu wykazali, iż pomimo obecności omawianej tematyki w aktywności edukacyjnej podejmowanej w szkołach, istnieje widoczna potrzeba jej poszerzenia i uaktualnienia. Istotna jest także konieczność wsparcia nauczycieli w procesie zmiany sposobu postrzegania przez dzieci i młodzież starości, starzenia się.

Celem kolejnego artykułu zatytułowanego *Health education and prevention amongst the elderly and chronically ill* jest zaznajomienie Czytelników ze znaczeniem edukacji zdrowotnej i profilaktyki zdrowotnej wśród osób starszych i przewlekle chorych. Autorzy tekstu, odwołując się do najnowszych rozwiązań oferowanych nam przez współczesną naukę, wykazują, iż współczesna edukacja zdrowotna powinna wykorzystywać hybrydowe narzędzia wynikające z wykorzystania telemedycyny. Nie należy oczywiście zapominać o powiązaniu tych rozwiązań z tradycyjnymi metodami. Istotnym jest, w opinii Autorów, prawidłowy, oparty na potwierdzonych wynikach naukowo-badawczych dobór informacji docierających do pacjentów.

Autorka tekstu zatytułowanego *Competences of a special educator in pre-school and early school education* koncentruje się na zagadnieniach kompetencji pedagogów specjalnych pracujących w przedszkolach oraz klasach I-III szkół podstawowych. Nauczyciele pomocniczy w placówkach edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, co omówiono w artykule, oprócz określonych kwalifikacji formalnych, powinni wykazywać się określoną wiedzą i umiejętnościami oraz postawami umożliwiającymi właściwie realizowaną pracę z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie.

Właściwa, odpowiadająca na coraz bardziej zróżnicowane potrzeby różnych środowisk organizacja procesu edukacyjnego we współczesnym społeczeństwie wiąże się niewątpliwie z koniecznością zaznajamiania się z istniejącymi już rozwiązaniami i wyzwaniem realizowanymi w innych krajach. Autorzy artykułu *Wyzwania oraz kierunki rozwoju edukacji w zakresie biotechnologii w Anglii* koncentrują się na edukacji biotechnologicznej realizowanej w Anglii. Ten obszar edukacji narażony jest, jak wykazują Autorzy, na wielorakie wpływy społeczne a przede wszystkim polityczne. Ma to często skutek tłumiący rozwój i innowacyjność. Artykuł przedstawia kodeks najlepszych praktyk kształcenia biotechnologicznego dotyczących zarówno przygotowania kadry pedagogicznej, jak i zrozumienia priorytetowego znaczenia zagadnień z obszaru biotechnologii. Przestrzeganie omawianych w artykule zasad powinno doprowadzić do realizacji największego wyzwania stojącego przed biotechnologią, jakim jest jej zrozumienie społeczne.

Kolejny artykuł dotyczy także obszaru edukacji w zakresie biotechnologii realizowanej w Anglii. Autorki tego tekstu zatytułowanego *Polityka oświatowa w Anglii w zakresie edukacji biotechnologii na tle przemian społeczno-kulturowych* starają się wykazać ogromny wpływ biotechnologii w kontekście znajomości i zrozumienia jej podstaw na inne dziedziny życia. Celem nadrzędnym realizowanej w Anglii edukacji biotechnologicznej jest wykreowanie wśród młodych ludzi kompetencji do wyjaśniania własnych wartości oraz odpowiadania na trudne pytania a co najważniejsze decydowania w kontrowersyjnych kwestiach biotechnologicznych. W artykule omówione zostały wybrane rozwiązania wykorzystane w systemie edukacji biotechnologicznej w Anglii takie jak powołanie specjalnej Grupy Doradztwa ds. Polityki Edukacyjnej czy organizację paneli obywatelskich.

Język migowy może być postrzegany jako bardzo istotny element kształtowania tożsamości kulturowej społeczności Głuchych. Autorka artykułu *Między ciszą a ciszą słowa się kotyszą – polski język migowy (PJM) jako element identyfikacji społecznej Głuchych* wykazuje, że różnorodne aspekty kultury Głuchych wymagają dalszego zainteresowania zarówno teoretyków, jak i praktyków funkcjonujących w tym obszarze. Należy zwrócić uwagę nie

tylko na takie aspekty jak komunikacja osób Głuchych w instytucjach użyteczności publicznej, ale także na istotne uwarunkowania prawne dotyczące edukacji osób Głuchych. Autorka, opisując historię powstania i rozwoju oraz odnosząc się do różnorodnych aspektów stosowania Polskiego Języka Migowego, uświadamia Czytelnikom bardzo ważne znaczenie specyfiki tego języka i jego odmienności od innych języków migowych używanych w innych krajach.

Celem artykułu zatytułowanego *Oddziaływania psychoedukacyjne a wiedza o sobie dorosłych osób ze spektrum autyzmu* jest omówienie znaczenia oddziaływań psychoedukacyjnych dla samowiedzy dorosłych osób ze spektrum autyzmu. Autor tekstu podkreśla specyficzny charakter prowadzonych i opisanych badań wynikający z charakterystycznych dla osób autystycznych trudności w sferze komunikacyjnej. Wymagało to zastosowania bardzo zindywidualizowanego podejścia do każdej osoby badanej. Wspomniane badania wykazały szczególne znaczenie właściwego sposobu przeprowadzania wszelkich oddziaływań edukacyjnych wobec osób autystycznych. Właściwie przeprowadzone oddziaływania edukacyjno-terapeutyczne rozwijają u adresatów wiedzę o sobie, a także umiejętności związane z samoregulacją i samostanowieniem.

Jednym z istotnych wyzwań stojących przed ponowoczesnym społeczeństwem opartym na technologiach informacyjnych jest edukacja medialna. Autorka artykułu *Edukacja medialna w zmieniającym się społeczeństwie informacyjnym* wykazuje potrzebę praktykowania edukacji medialnej w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Na podstawie wnikliwych rozważań teoretycznych Autorka wykazuje konieczność współpracy środowiska rodzinnego i szkolnego w procesie wdrażania wszelkich elementów edukacji medialnej.

Tekst kolejny został zatytułowany *Akceptacja idei odpowiedzialności za zdrowie własne i innych przez kandydatów do zawodu nauczycielskiego – wyzwanie w kształceniu wyższym*. Jego Autorka omawiając przeprowadzenie oraz analizę badania dotyczącego opinii na temat podjęcia odpowiedzialności za zdrowie własne i innych przez kandydatów do zawodu nauczycielskiego przedstawiła wiele aspektów aktualnego postrzegania zarówno właściwie realizowanej edukacji zdrowotnej, jak i uwarunkowań funkcjonowania nauczycieli we współczesnej szkole. Istotnym czynnikiem wpływającym na postawy przyszłych nauczycieli, co wynika z omawianych w prezentowanym tekście badań, jest niewątpliwie ich poczucie odpowiedzialności za zdrowie własne i innych. Ta kwestia stanowi także istotne wyzwanie dla współczesnej edukacji zawodowej przyszłych nauczycieli.

Jak już wcześniej zostało wspomniane, powszechną stała się potrzeba coraz szerszego i powszechniejszego wprowadzania elementów edukacyjnych do pracy służb mundurowych, szczególnie policji. Potrzeba ta nabiera istotnego znaczenia w sytuacji interwencji policyjnej, której towarzyszą często emocje, strach, poczucie zagrożenia. Autor artykułu *Edukacyjne aspekty interwencji policyjnych* analizując teksty i materiały źródłowe, wykazuje, iż przebieg działań policyjnych, szczególnie prowadzonych w społecznościach lokalnych, może zostać odpowiednio ukształtowany poprzez właściwe użycie przez policjanta różnorodnych narzędzi edukacyjnych. Autor, odwołując się do filozofii Community Policing wskazuje na edukację jako drogę do poprawy skuteczności i jakości działań policyjnych opartych na współpracy ze społecznością lokalną.

Tekstem zamykającym przedstawiany Czytelnikom tom jest artykuł zatytułowany *Kulturowo-edukacyjny wymiar rewitalizacji miasta*. Autor przedstawia propozycję wdrożenia programu rewitalizacji kulturowej związanej z winiarskimi zabytkami i artefaktami Zielonej Góry. Propozycja opiera się na innowacyjnym połączeniu idei rewitalizacji społecznej z projektem dzielnic kulturowych. Rewitalizacja kulturowa, w zamyśle Autora, służy wprowadzeniu innowacyjnych działań edukacyjnych opartych na tradycji winiarskiej obecnej w mieście Zielona Góra.

Zmiany, także te niespodziewane, co pokazała pandemia COVID-19, towarzyszą człowiekowi i z pewnością będą towarzyszyły w różnorodnych aspektach podejmowanej przez niego aktywności. Dotyczy to także edukacji. Prezentowane w niniejszym tomie *Rocznika Lubuskiego* teksty natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej, przedstawiły Czytelnikom różnorodne, często bardzo odmienne sposoby postrzegania roli edukacji wobec pojawiających się w ponowoczesnym społeczeństwie zmian. Mamy głęboką nadzieję, że efektem lektury prezentowanych tekstów będzie nie tylko pogłębiona refleksja nad zagadnieniami teoretycznymi, ale również inspiracja do podejmowania działań praktycznych w obszarze edukacji.

Mirosław Kowalski
Andrzej Zygałdo

Literatura | References

- GIDDENS A. (2008), *Konsekwencje nowoczesności*, przeł. E. Klekot, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- SCHULZ R. (1980), *Procesy zmian i odnowy w oświacie. Wstęp do teorii innowacji*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.